

МІСЦЕ ТА РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЖИВОПИС” В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ “ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО”

УДК 378.147:75.071.4 (045)

*Олена Мозолюк-Коновалова, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та трудового навчання
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЖИВОПИС” В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ “ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО”

У статті розглянуто роль навчальної дисципліни “Живопис” в процесі підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. Висвітлено основні завдання, які вирішуються під час практичних занять з живопису; описано послідовність зображення предметів з натури (схематизація, типізація, індивідуалізація, узагальнення); розкрито мету самостійної роботи студентів.

Ключові слова: живопис, вчитель образотворчого мистецтва, зображення з натури, практичні завдання, самостійна робота.

Лит. 5.

*Елена Мозолюк-Коновалова, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры изобразительного, декоративно-прикладного искусства и трудового обучения
Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии*

МЕСТО И РОЛЬ УЧЕБНОЙ ДИСЦИПЛИНЫ “ЖИВОПИСЬ” В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ “ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО”

В статье рассмотрено роль учебной дисциплины “Живопись” в процессе подготовки будущих учителей изобразительного искусства. Освещены основные задачи, которые решаются во время практических занятий по живописи; описано последовательность изображения предметов с натуры (схематизация, типизация, индивидуализация, обобщение); раскрыто цель самостоятельной работы студентов.

Ключевые слова: живопись, учитель изобразительного искусства, изображение с натуры, практические задания, самостоятельная работа.

*Olena Mozolyuk-Konvalova, Ph.D. (Pedagogy), Docent of
Decorative Art and Labor Training Department
Khmelnysky Humanitarian and Pedagogical Academy*

PLACE AND ROLE OF THE EDUCATIONAL DISCIPLINE “PAINTING” IN THE PROCESS OF TRAINING OF STUDENTS IN SPECIALITY “FINE ART”

The role of the educational discipline “painting” in the process of training of the future fine art teachers has been studied in the article. The main tasks, which are solved at practical lessons on painting have been cleared out; the sequence of depicting objects from nature has been described (schematization, typification, individualization, generalizing); the goal of students’ individual work has been revealed.

Keywords: painting, fine art teacher, depicting from nature, practical lessons, individual work.

Постановка проблеми. Проблема підготовки студентів за спеціальністю вчитель образотворчого мистецтва є надзвичайно важливою у теорії і практиці сучасної педагогіки. Процес модернізації педагогічної освіти в Україні, її реформування пов’язано з пошуками нових шляхів професійного становлення бакалаврів та магістрів, зокрема, майбутніх вчителів образотворчого мистецтва, які вільно володіють педагогічними та мистецькими вміннями та навичками.

Процес підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва доцільно розглядати як комплекс методів спрямованих на формування професійної компетентності, підготовленості до

професійної педагогічної та мистецької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навчання справжній майстерності у живописі починається з того моменту, коли художник оволодіває методом роботи співвідношеннями за спеціальної постановки зору на цільність сприйняття. Видатний художник-педагог Д.М. Кардовський говорив, що “головна увага як у постановці, так і в керівництві роботою повинна бути зверненою на те, щоб вести все викладання тільки на знаходженні колірних співвідношень. ...Необхідно весь час привчатися думати і працювати співвідношеннями” [2, 128].

Формулювання мети статті. Мета статті

МІСЦЕ ТА РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЖИВОПИС” В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ “ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО”

полягає у визначенні місця та ролі навчальної дисципліни “живопис” в процесі професійної підготовки студентів за спеціальністю “Образотворче мистецтво”.

Виклад основного матеріалу. В процесі підготовки майбутні вчителі образотворчого мистецтва повинні, перш за все, засвоїти основний закон живопису – закон тонових і колірних співвідношень і метод їх визначення. Саме це складає основний зміст теоретичного і практичного курсу “Живопису”.

Окрім цього, дисципліна “Живопис” “базується на закономірностях колірної побудови реалістичної форми. Навчання живописної грамоти – це шлях вивчення способів, прийомів і засобів побудови на площині живописної форми, її пропорцій, конструктивних, об’ємних, матеріальних і просторових властивостей. В зв’язку з цим кожний живописець повинен добре володіти малюнком, уміти конструктивно і перспективно будувати предмети, передавати їх пропорції, об’ємні, просторові властивості. Гармонійне злиття тону, кольору і малюнку в єдине ціле – це і є справжній живопис. Без малюнку фарби не можуть передати навіть такі елементарні властивості предметів, як об’єм, простір” [1, 18].

Основу вивчення курсу “Живопису” складає практична діяльність, оскільки у процесі безпосередньої практичної роботи формуються у студентів необхідні професійні уміння і навички, розвивається інтелектуальне і логічне мислення, стає активнішим процес естетичного сприймання навколишнього світу.

Практичні заняття проводяться за такою схемою:

- вступна бесіда і постановка завдання;
- виконання практичного завдання;
- обговорення і підведення підсумків роботи.

Засвоївши теоретичний, аналітичний і практичний мінімум, студенти отримують уявлення про суть і значення мистецтва, про єдність змісту і форми у творі, про процес його створення і сприйняття.

Ці основні поняття дозволяють їм працювати самостійно і надалі, за межами швидкоплинної програми, перетворюючись із студента в молодого художника, вчителя образотворчого мистецтва, професійного фахівця.

Викладання дисципліни “Живопис” у вищих педагогічних навчальних закладах передбачає ознайомлення студентів з теоретичними відомостями про основні види та жанри живопису, напрями та історію його розвитку; матеріалами, обладнанням та інструментами;

законами композиції та перспективи (повітряної та лінійної); поняттям колорит; основними техніками живопису (олійний, акварельний, темперний, гуашевий, акриловий); формуванням практичних вмінь і навичок спрямованих на розвиток професіоналізму майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

В процесі викладання дисципліни “Живопис” вирішуються наступні завдання:

- виховання естетичного смаку, загальної культури майбутнього художника-педагога;
- розвиток уміння чітко формулювати тему свого твору, визначати послідовність його виконання, реалізовувати в матеріалі за допомогою художніх засобів;
- підготовка кваліфікованого фахівця, що орієнтується в стилях різних епох.

Дисципліна “Живопис” тісно пов’язана з рисунком, композицією, кольорознавством.

У науковому дослідженні Г. Беди висвітлено мінімальний обсяг знань та навиків з рисунку, якими має володіти починаючий живописець:

- володіння основними законами повітряної та лінійної перспективи;
- вміння виконувати конструктивну побудову предметів різної форми;
- знання особливостей передачі світлотіні на предметах різної форми;
- володіння способами передачі об’єму, матеріальності (фактури) предметів і простору в процесі виконання зображення.

Розглядаючи значення композиції в процесі створення живописного твору Є. Шорохов відзначає, що “композиційні завдання, котрі вирішуються за допомогою живопису достатньо широкі. Колірне вирішення композиції впливає на характер художніх образів твору мистецтва. Образи можуть бути радісними, сумними, ліричними, інтимними, героїчними, епічними і т.д. Це залежить перш за все від задуму, а розкривається за допомогою різноманітних художніх засобів, і в першу чергу за допомогою головної художньої форми твору мистецтва – композиції, котра використовує такий засіб як колір. Від задуму залежить характер колірної гами, котрий може бути декоративним чи живописним, теплим чи холодним” [5, 79].

Для того, щоб майбутній вчитель образотворчого мистецтва набув професійного бачення кольору і навчився виконувати живописне зображення за усіма законами реалістичного академічного живопису дослідники (Г. Бєда, Б. Йогансон, П. Кончаловський, М. Костерін, А. Куїнджі, І. Рєпін, П. Чистяков, Є. Шорохов, К. Юон та ін.) рекомендують ознайомитися з

МІСЦЕ ТА РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЖИВОПИС” В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ “ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО”

світлотіньовими та колористичними явищами природи. Окрім цього, доцільно знати особливості фізіології та психології зорового сприйняття форми і кольору.

Таким чином, майбутні вчителі образотворчого мистецтва під час занять живописом повинні досконало володіти вміннями застосовувати на практиці закони лінійної та повітряної перспективи, композиції, оптичного змішування кольорів. Знання законів кольорознавства збагачує практичну роботу художника-педагога, допомагає пояснити учням закони змішування кольорів, що робить уроки образотворчого мистецтва яскравими.

Складність і характер практичних завдань з живопису визначаються програмою, але в окремих випадках викладач може змінювати їх, скорочувати чи продовжувати кількість годин на виконання у межах загальної кількості годин, відведених навчальним планом.

Курс живопису в педагогічних навчальних закладах носить практичний характер, а тому всі роботи виконуються на основі реалістичного академічного зображення з дотриманням основного принципу виконання робіт в образотворчому мистецтві та послідовності виконання робіт. Відомо, що образотворчому мистецтві основним принципом виконання робіт є принцип:

- “від загального до конкретного”;
- “від конкретного до загального”.

“Від загального до конкретного” означає, що побудову зображення, пошуки композиції формату починаємо з найбільших загальних форм та об’ємів з поступовим переходом до менших елементів зображення. Дотримання цієї частини основного принципу дає можливість методично правильно розмістити зображення з урахуванням положення, освітлення і задуму. Також це сприяє своєчасному визначенню неточностей та помилок з можливістю їх виправлення з нанесенням меншої шкоди для зображення.

“Від конкретного до загального” означає, що в залежності від вибору матеріалу, техніки виконання та основного задуму, автор роботи поступово переходить до опрацювання невеличких елементів зображення з урахуванням загального. Промальовування невеличких елементів та форм з поступовим переходом до більших заповнює площину формату виразними засобами того чи іншого виду образотворчого мистецтва. Таким чином кожна з робіт виконується методично правильно і в кінцевому варіанті відповідає тематиці, задуму автора.

Програмою передбачено, що на практичних заняттях з живопису студент повинен:

- володіти загальними відомостями з перспективи;
- вміти передавати перспективне скорочення плоских та об’ємних фігур відносно лінії горизонту;
- володіти методами побудови перспективних зображень предметів комбінованої форми;
- виявляти об’ємність і положення кількох предметів у просторі;
- виконувати поетапне зображення лінійного конструктивного малюнка;
- виявляти м’які та контрастні тональні співвідношення;
- визначати центр композиції (розміром або контрастним тональним співвідношенням предметів);
- володіти технологією роботи акварельними, гуашевими, темперними, олійними фарбами;
- використовувати пензлі різного розміру, фактури і форми для роботи;
- володіти основними прийомами роботи фарбами;
- компоновати на форматі (горизонтальному чи вертикальному);
- позначати місце лінії горизонту в поєднанні із змістом композиції;
- вміти побудувати композицію, враховуючи пропорції, просторові співвідношення, тональні градації;
- володіти основами знань з кольорознавства;
- виявити основні кольорові акценти;
- вміти виконувати ескізи і послідовно створювати композицію від загальних окреслень головного і складових елементів композиції до лінійного, тонального і кольорового завершення з виявленням цілісності форми та змісту;
- використовувати основні графічні та живописні художньо-виразні засоби композиції;
- виявляти статику або динаміку композиційного рішення, намагаючись створювати певний настрій світлотіньовими градаціями та кольором;
- виконувати роботу послідовно, від загального до конкретного;
- виявляти цілісність і повноту об’ємно-просторового сприймання світу, здатність аналізувати і передавати засобами образотворчого мистецтва найтипівіші риси об’єктів зображення: форму, фактуру, об’єм, колір, положення в просторі тощо;
- створювати завершений художній образ.

Дотримання основного принципу виконання робіт в образотворчому мистецтві можливе шляхом дотримання послідовності зображення предметів з природи. М. Костерін виділяє наступну послідовність зображення предметів з природи:

МІСЦЕ ТА РОЛЬ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ЖИВОПИС” В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ “ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО”

- схематизація;
- типізація;
- індивідуалізація;
- узагальнення.

На першому етапі виконання зображення в залежності від власного положення до природи або об'єкта зображення визначаємо композицію формату. Намічаємо загальну форму зображення в спрощеному вигляді невеликою кількістю ліній й абстрактними узагальненими фігурами. Такий малюнок на самому початку виглядає схемою, що відображає загальну композицію роботи, основні пропорції зображуваних предметів, їх положення і рух всієї маси форми, загальну конструкцію зображення. На форматі поступово виникає умовно спрощене зображення всієї композиції, в основі якого лежить конструктивна схема.

На другому етапі виконання зображення відбувається збагачення схематичного зображення більш конкретними конструктивними ознаками, котрі виявляють типові ознаки форми окремих предметів, які властиві цілій групі споріднених предметів. На даному етапі уважно вивчають природу за допомогою спостереження і порівняння, відображають її конструктивні та принципові особливості. Після цього на форматі виконують зображення загальної композиції та її елементів (складових).

На третьому етапі відображаються ті характерні елементи та індивідуальні деталі кожного з предметів чи об'єктів зображення, які притаманні тільки даному предмету чи об'єкту зображення. Ці ознаки, надаючи неповторну своєрідність певному предмету, здатні не тільки вирізнити з-поміж загалу його, а й розповісти про його походження та образну насиченість. Визначаються ті допоміжні частини та ознаки, які відрізняють даний об'єкт від споріднених. На цьому етапі посилено працюють тоном і кольором. “Індивідуалізація – надзвичайно важливий етап в малюванні. Якщо не зображати ті, здавалося б, незначні, другорядні і навіть третьорядні елементи й ознаки, котрі малюють на третьому етапі, то зображення було б сухим і нецікавим, неповним і не торкнулося б нічиїх почуттів. Індивідуалізація ж збагачує малюнок не тільки принципово важливими для цього предмета даними, але й тими рисами, за якими видно щоденне буденне життя людини, її характер і життєве середовище” [3, 55].

На четвертому етапі зображення передаються нюанси узгодженості між предметами, які складають композицію. Саме на цьому етапі йде активне підпорядкування елементів зображення задуму, визначається основне, наносяться

відблиски та акценти. Цілісне зображення живописного чи графічного твору досягається шляхом “одночасного бачення частин і предмета” у нерозривній єдності. Автор наголошує, що таке “цілісне бачення” дозволяє узагальнити детально пропрацьовану, часто роздроблену форму, тобто підкорити частини і другорядне головному, встановити пропорційні співвідношення між однойменними ознаками, які існують в предметі чи об'єкті зображення (М. Костерін).

Метою самостійної роботи з дисципліни “Живопис” є робота з основними живописними техніками, практичне засвоєння прийомів формотворення за допомогою кольору і тональних контрастів та нюансів, вирішення складних просторових і колористичних завдань. Завдання самостійної роботи – розвинути у студентів творчий підхід до створення художнього образу засобами академічного живопису, набуття практичних навичок для вирішення композиційної цілісності зображення, відтворення складних форм та різних за матеріальністю предметів, засвоєння прийомів відтворення фактури матеріалу, статичного чи динамічного стану об'єкта за допомогою виражальних можливостей живописних матеріалів при створенні цілісного повітряно-просторового середовища з гармонійно організованим колоритом.

В самостійній практичній діяльності майбутній художник-педагог більш сміливо експериментує з художніми техніками та матеріалами, більш свідомо обирає їх для вирішення творчих завдань.

Таким чином, самостійна робота сприяє розвитку вміння творчо і самостійно працювати. Вона розвиває у студентів цілісне бачення природи, гостроту локальних, кольорово-тонових співвідношень. Під час самостійної роботи студенти засвоюють різноманітні техніки: акварель, гуаш, темпера, пастель, олія. На основі засвоєння законів живопису, оволодіння культурою використання кольору і форми студенти набувають навичок, що дають можливість кваліфіковано вирішувати творчі завдання. “Художні знання, вміння та навички є основним засобом залучення до художньої культури” [4, 8].

Висновки. Отже, навчальна дисципліна “Живопис” в процесі підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва має надзвичайно важливе значення. Для досягнення високої якості навчання важливою умовою є дотримання основного принципу виконання практичних робіт в образотворчому мистецтві, використання знань та навичок з рисунку, композиції, кольорознавства, дотримання

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

послідовності зображення предметів з натури, постійний контроль і вимогливість викладача щодо методичних питань, особистий приклад, що базується на показі методичної послідовності виконання живописного твору, обговорення та аналіз студентських академічних робіт та етюдів, показ відеоматеріалів по практичному виконанню живописних робіт, організація обов'язкової самостійної роботи, створення творчої атмосфери на практичних заняттях, індивідуальний підхід до діяльності кожного студента. Все це сприяє успішній практичній та теоретичній підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, формуванню та розвитку у них образотворчих та педагогічних здібностей.

1. Беда Г.В. Живопись. [Учеб. для студентов пед. ин-тов] / Г.В. Беда. – М.: Просвещение, 1986. – 192 с.

2. Кардовский Д.Н. Об искусстве. [Воспоминания, статьи, письма] / Е.Д. Кардовская. – М.: Акад. художеств СССР, 1960. – 340 с.

3. Костерин Н.П. Учебное рисование. [Учеб. пособие для учащихся пед. уч-щ] / Н.П. Костерин. – М.: Просвещение, 1984. – 240 с.

4. Неменский Б.Н. Изобразительное искусство. [Рабочие программы. Предметная линия учебников под редакцией Б.М. Неменского. 1 – 4 классы: пособие для учителей общеобразоват. организаций] / Б.М. Неменский, Л.А. Неменская, Н.А. Горяева и др.; под ред. Б.М. Неменского. – 5-е изд. – М.: Просвещение, 2015. – 128 с.

5. Шорохов Е.В. Композиция. [Учеб. для студентов худож.-граф. фак. пед. ин-тов] / Е.В. Шорохов. – М.: Просвещение, 1986. – 207 с.

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015

УДК 378.12:373.66

Оксана Васюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Надія Лісничук, аспірант кафедри педагогіки,
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Проаналізовано практику формування компетентностей, зокрема самоосвітньої компетентності майбутніх соціальних педагогів. Розкрито форми і методи педагогічної взаємодії, що є ефективними при формуванні самоосвітньої компетентності майбутніх педагогів.

Ключові слова: компетентність, самоосвітня компетентність, соціальний педагог, форми, методи.
Лит. 16.

Оксана Васюк, кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики
Надежда Лисничук, аспирант кафедры педагогики,
Национального университета биоресурсов и природопользования Украины

ПРАКТИКА ФОРМИРОВАНИЯ САМООБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ

Проанализирована практика формирования компетентностей, в том числе самообразовательной компетентности будущих социальных педагогов. Раскрыты формы и методы педагогического взаимодействия, эффективные при формировании самообразовательной компетентности будущих педагогов.

Ключевые слова: компетентность, самообразовательная компетентность, социальный педагог, формы, методы.

Oksana Vasyuk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Pedagogical Department
Nadia Lisnichuk, Graduate student of the Pedagogical Department
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

THE PRACTICE OF FORMING SELF-COMPETENCE FUTURE SOCIAL PEDAGOGUES

The paper analysis the practice of formation of competences, including self-educational competence of the future social pedagogues. Discloses forms and methods of pedagogical interaction, effective in the formation of self-competence of future pedagogues.

Keywords: competence, self-educational competence, social pedagogue, forms, methods.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Прийняття нового Закону "Про вищу освіту" (2014 р.) активізувало пошуки нових підходів до підготовки фахівців, зокрема